

Voedingsindustrie neemt afstand van medisch onderzoek

Probiotica in spagaat

Het Universitair Medisch Centrum Utrecht (UMCU) maakte 23 januari bekend dat er 24 doden waren te betreuen bij medisch onderzoek met probiotica. Probiotica?! Die zitten toch in mijn dagelijkse portie Yakult of Actimel, dachten veel consumenten. Yakult en Danone werden platgebeld. Net als de Consumentenbond en het Voedingscentrum. Wat is de stand van zaken een maand later?

Volgens onderzoeksbureau GfK zijn de gemiddelde aankopen van probiotische dranken en yoghurt weer bijna op het niveau van voor 23 januari. Gemiddeld koopt 8,5 tot 9% van de 2,2 miljoen huishoudens probiotische drinks en yoghurts. In de week nadat het UMCU de sterftcijfers bekendmaakte, zakte de verkoop in naar 8,1%. In week zes steeg het percentage weer naar 8,4%. Albert Heijn bevestigt deze trend. De categorymanager zuivel meldt een 'heel lichte beweging naar beneden' die nu weer is gestabiliseerd. De schade lijkt op het eerste gezicht mee te vallen, maar het imago van probiotica is wel geschaad.

Onerlijk

Zowel Yakult als Danone gaven op hun website aan niets met het onderzoek te maken te hebben. "Het is oneerlijk dat we in de media bij deze discussie worden betrokken", zegt Niek van Exel, algemeen directeur Danone Nederland. "Wij werken met twee probioticastammen

waarvan bewezen is dat ze veilig zijn voor de mens. Bij het UMCU hebben ze een medicijn gebruikt en geen voedingsmiddel. Zo hadden ze dat naar buiten moeten brengen. Het medicijn bestond uit zes nieuwe probioticastammen, in hoge dosering direct in de darm aangebracht bij doodzieke mensen!"

Het UMCU stelt dat de gebruikte probiotica wel degelijk als voedingsproduct en niet als medicijn zijn toegepast. Het idee was dat probiotica preventief en remmend zouden werken, niet genezend en dus niet medicinaal (zie ook kader). Maar Luuk van Duin, directeur van Winclove, benadrukt dat dit mengsel alleen gebruikt is in het UMCU-onderzoek en in geen enkel consumentenproduct op de markt is te vinden. Winclove, producent van probiotica voor voedingssupplementen heeft samen met het UMCU het multispecies probioticamengsel ontwikkeld. Dit mengsel bevatte zes verschillende stammen te weten: *Lactobacillus acidophilus*, *Lactobacillus casei*, *Lactobacillus*

salivarius, *Lactococcus lactis*, *Bifidobacterium bifidum* en *Bifidobacterium lactis*.

De voedingsmiddelenbedrijven gebruiken hun eigen stammen 'goede' bacteriën. Een flesje Actimel van Danone bevat 10 miljard van de stam *Lactobacillus casei defensis*, Activia yoghurt, ook van Danone, bevat de bacterieculture *Bifidus actiregularis*. Yakult gebruikt in zijn drankjes *Lactobacillus casei shirota* (6,5 miljard bacteriën per flesje) en de *Bifidobacterium breve*.

Metastudie

Desondanks wil de Consumentenbond dat minister Klink (VWS) onderzoek doet naar de veiligheid van alle consumentenproducten met probiotica, ook voedings-supplementen. Er ligt veel onderzoek waarin positieve en negatieve effecten worden beschreven. Volgens Marcel van Beusekom, woordvoerder van de Consumentenbond, is een metastudie naar alle onderzochte effecten zeer verstandig. Nu kan de bond haar leden niet goed adviseren. Ook de VWA gaat naar

Utrechtse studie in het kort

De hypothese van de onderzoekers was dat patiënten met ernstige acute alvleesklierontsteking baat hebben bij probiotica. Bij deze ziekte stijgt de kans op overlijden naar 50%. Op basis van twee eerder gepubliceerde kleinschalige studies met probiotica bij alvleesklierontsteking waren de resultaten hoopvol, maar nog onvoldoende om artsen te overtuigen van het nut van toepassing van probiotica bij alle patiënten met ernstige acute alvleesklierontsteking. Uit eerder onderzoek bleek al dat antibiotica bij deze patiënten niet werkt om de infectie te voorkomen. Een infectie ontstaat als 'slechte' bacteriën door de darmwand breken. Het idee is dat probiotica deze bacteriën verdringen en zo de infectie tegengaan. In totaal deden bijna 300 patiënten met ernstige acute alvleesklierontsteking mee aan het onderzoek. Deze werden verdeeld over twee groepen. De ene groep kreeg de gangba-

re standaardbehandeling waaraan een placebo werd toegevoegd, de andere groep kreeg Ecologic 641, een probiotica-mengsel bestaande uit zes probioticastammen. De patiënten kregen tweemaal per dag een dosis van 10¹⁰ bacteriën. De hogere sterfte in de probioticagroep is mogelijk deels te verklaren door de opvallende bevinding dat in de probioticagroep negen patiënten darmischemie ontwikkelden, waaraan acht overleden. In de controlegroep kwam dit niet voor. Darmischemie is een ernstige doorbloedingstoornis van de (dunne) darm, die kan leiden tot afsterven van een deel of de gehele darm. De kans dat dit verschil op toeval berust is 0,4%. Het is voor het eerst dat er een relatie lijkt te bestaan tussen probiotica, darmischemie en sterfte. Het is voorlopig onbekend hoe deze relatie te verklaren is.

www.umcutrecht.nl, www.thelancet.com

De nieuwe rubriek Nieuws & achtergrond in VMT belicht de impact van landelijk nieuws op de voedingsmiddelenindustrie.

Medisch onderzoek beïnvloedt het imago van probiotica drinks en yoghurts.

aanleiding van het Utrechtse debacle extra onderzoek doen naar de veiligheid van probiotica en dan specifiek gericht op gebruik door kwetsbare groepen. De resultaten daarvan worden nog dit jaar verwacht. Martine van der Velden, woordvoester van Yakult: "We doen al sinds 1935 onderzoek naar de werking en veiligheid van melkzuurbacteriën. We zijn bereid om de VWA al onze dossiers te laten zien."

Negatieve effecten

Maar er vindt maar weinig gericht onderzoek plaats naar de negatieve effecten van probiotica. Henk van Loveren, senior onderzoeker immunotoxicologie bij het RIVM: "Deze bacteriën worden al heel lang toegepast in bijvoorbeeld yoghurt. Sinds er producten op de markt zijn met een claim voor de goede werking van probiotica heeft de consumptie een grote vlucht genomen."

Probiotica zijn gezond omdat ze mogelijk het immuunsysteem positief beïnvloeden. Een ongewenst bijeffect kan zijn de stimulatie van auto-immuniteit. Het RIVM heeft in proefdierstudies een klein, maar significant effect gevonden dat probiotica ook de auto-immunrespons stimuleren. Van Loveren: "Deze resultaten zijn nog niet vertaald naar de mens, maar daar zou wel onderzoek

naar gedaan moeten worden. We weten niet voldoende over dergelijke negatieve effecten van probiotica. En zeker niet van de gevolgen op langere termijn. Bij het Utrechtse onderzoek zijn probiotica therapeutisch gebruikt, dat heeft niets met voeding te maken. Daar hebben doodzieke patiënten in hoge doses op de plek des onheils probiotica ingebracht gekregen. Ik snap het idee om pathogene bacteriën te verdringen door probiotica, maar uiteindelijk zijn probiotica toch ook bacteriën. Ik ben altijd wat wars van de term 'goede bacteriën'. Deze 'goede bacteriën', maar dan buiten het maag-darmkanaal, kunnen toch ook schadelijke effecten teweegbrengen?"

Van Exel van Danone vindt dat deze discussie in wetenschappelijke kring thuishoort. Daar wordt er sinds de publicatie van het UMCU-artikel in de Lancet ook volop gediscussieerd. De ISAPP, een internationale wetenschappelijke organisatie voor pre- en probiotica, liet via haar website weten dat het hoge sterftecijfer een gevolg is van meer ernstig zieke patiënten in de probioticagroep dan in de controlegroep. Ook stellen zij dat de conclusie van de onderzoekers om geen probiotica aan patiënten met ernstige alveesklierontsteking te geven niet correct is. De werking is afhankelijk van de gebruikte stammen, de dosis, de manier

van toedienen en het ziektebeeld van de patiënten.

In een reactie meldt het UMCU dat het onderzoek – dat overigens is uitgevoerd in vijftien ziekenhuizen in Nederland – twee jaar lang uitgebreid is voorbereid en zorgvuldig is uitgevoerd en geanalyseerd. De resultaten zijn ook bekeken en geïnterpreteerd door externe statistici en epidemiologen, juist om te voorkomen dat de conclusie zoals die er nu ligt niet zou kloppen. Volgens Prof. Hein Gooszen van het UMC Utrecht, hoofdonderzoeker in het probiotica-experiment, is het 'wegredeneren' van vijftien extra overledenen in de probioticagroep als 'toeval' klinisch (dus in de medische praktijk van alledag) totaal onverantwoord.

Ilse van Wijk, woordvoerder UMCU:

'We zijn bereid om de VWA al onze dossiers te laten zien.'

"Kortom, wij zijn ervan overtuigd dat er degelijk wetenschappelijk onderzoek is verricht, met een totaal onverwachte uitkomst. En uiteraard hoort een wetenschappelijke discussie over dit opvallende resultaat daarbij, vooral bedoeld om de wetenschap vooruit te helpen en uiteindelijk hopelijk bij te dragen aan een betere gezondheid van mensen."

Groeimarkt

De totale markt voor probiotica in voeding wordt door Euromonitor International geschat op 1 miljard dollar in 2005. Tussen 2002 en 2005 groeide deze markt met bijna 50%. Een groei van meer dan 30% wordt verwacht tot 2010. Voor de zuivelsector zijn probiotische drinks een van de belangrijkste groeifactoren de komende jaren. Volgens Frost & Sullivan zal de Europese markt voor voedingsmiddelen met probiotica verdriedubbelen tot bijna €120 miljoen in 2010.

Dionne Irving